

OBHÁJENÉ ZÁSLUHY,
KTORÉ SA SLOVANOM ODŇAŤ SNAŽILI
DUGONICS A JEMU PODOBNÍ MAĎARI

Posmrtné dielo J. R...yho, d[ôstojného] k[azateľa] v H[ložanoch],
v Báčanskej stolici

ZÁHREB

tlačou Františka Suppana, c. kr. privilegovaného kníhtlačiara a kníhkupca

PALMA

QUAM DUGONICS SIMILESQUE MAGYARI
SLAVIAE ERIPERE ATTENTARUNT, VINDICATA

Opus posthumum G. R...y, r. d.
in G., Comitatu Batsiensi

ZAGRABIAE

typis Francisci Suppan, caes. reg. privilegiati Typographi et Bibliopolae.

Ťažké hriechy majú sa v domácich rozhovoroch a u ďalších susedov alebo zisťovať, alebo vymýšľať.

Barclajus.

Mám byť vždy len poslucháčom a nemám sa brániť, keď ma toľko ráz týrajú?

Juvenalis.

Či mám plakať ako chlapec, nepomstentý, ak niekto na mňa zuby cerí?

Horatius.

Radujem sa, že pochádzam zo sarmatského kmeňa; sláva Slovanov má meno aj zmysel.

Ktosi zo starých.

Tých, ktorí sú rozumní, neoklame mienka zberby, ani nesklame prázdna predpojatosť surovca. Nie som prasa z tej čriedy Slovanov, ktorí sa hanbia, že pochádzajú zo slovanskej krvi. Nech sa len smeje nemúdry, ale ja som sa nehanbil, ani sa nehanbím a sotva sa kedy budem hanbiť že som Slovan; ním som, bol som ním a ako Slovan aj umriem.

Cokoľvek by mohli posmievači vytykať môjmu národu, jednako bez podobných chýb nie je ani jeden národ. Aj jednotlivé dobré vlastnosti, aké majú slávne národy, môžeš, ak chceš, nájsť medzi Slovanmi.

Aj najlepši národ sa niekedy znevažuje a hlupáci ho napádajú hanami a posmeškami. Istí mužovia sa nehanbia takýmito posmeškami zneuctovať tento národ. (Aká to sláva!) Či sa nečervenajú toľkí cudzinci, keď hanobia vymysleninami aké tára nejaká luhajúca baba?

Ak ti je slovanský ľud nie dosť vzdelaný, vedz že dobrému ľudu osud priniesol toto nešťastie. Takýmto spôsobom sú Rimania Valachmi;¹ takýmto spôsobom spravuje biednych Grékov turecká železná palica.

A veru bol náš Slovan kedysi veľmi vzdelaný, nikto nebol od neho vzdelanejší. Počuj: všetkým národom celého sveta Slovanstvo dalo často

používané slovo „bravo“. Bela, Prokop, Ladislav, Ljudevit sú čistoslovan-
ské mená, známe mená významných mužov.² Hoci Slovan nemá príležitosti
na dosiahnutie vzdelania, dosiaľ sotva je niekto iný vzdelanejší než on.

Či je Talian lepší od Slovana, alebo Francúz i Angličan? Či je Nemec
lepší? Prečo, povedz mi?! Ak aj má niečo viac, iba leskom a nie schop-
nosťou prevyšuje Slovana – neprevýši ho však nadaním alebo horlivosťou!
Miernym Slovanom je vrodená úprimná prostota a skromnosť, ako aj
láska k tvrdej práci. Posudzujúc mravy Slovanov, či už neocenili tvoje
mravy Londýn, Rím i Viedeň?

Odhaduješ silu slovanského národa? Myslím že je najpočetnejší zo všet-
kých v Európe žijúcich národov. Čitateľ, len sa pozri na mapu Európy
a skúmaj, aby si nemyslel, že ti hovorím nepravdivé veci! Lebo ktože sú
Česi, Moravania, Lužičania, Slezania,³ kto sú Chorváti, Bosniaci a národ
Bulharov? Ktože je Slavónek, kto Dalmatinec, aj Srb, Istran a Rus? Čo
bude Poliak? Všetci tí majú ten istý pôvod. Ak neveríš, dokazuje ti to ich
spoločná reč.

A aký ušľachtilý bol kedysi náš národ, o tom poučujú spisovatelia a
pramene. Historici zaznamenali veľmi mnohé deje starých Slovanov, po-
užívajúc pritom ich rozličné pomenovania. Nie je žiaden div, že starovekí
spisovatelia dávali mnohé mená tejto úctyhodnej materi toľkých národov.
Veď Venedi, Jazygovia, Heneti a Tráci, i Geti, Huni, Panónci boli slovan-
ským potomstvom.⁴ Právom môžeme nazvať našimi príbuznými Ilýrov a
Sarmatov, aj Ugrov a Mýzov.⁵

Alexander Veľký si vážil Sarmatov,⁶ a dedov našich Ilýrov nepodmanil
ani Rím. Naše slávne priekopy pochádzajú od Sarmatov, čím sa pýši
báčanská zem.⁷

Žiadaš doklady? Podávajú ich Ptolomaeus, Plinius starší, Justinus,
Tacitus, Strabo a Mela, Helmold, Schurzfleisch, Jordan, Chytreus a
Schwarz, Peter z Revy, Bel, Hanke, Schlözer. Hovorí o tom Gebhardi,
Thurocius, Severini, Papánek, Bartholomaeides s Taubom a Rohrer.⁸

Prečo sa nečítajú skutky, potvrdené v týchto spisoch? Prečo sa radšej
páči vymyslená rozprávka? Hej, veru, Belov notár⁹ a Dugonics,¹⁰ luhajúci
na grécky spôsob, nezaslúžia si nijakú vieru. Dugonics a Szirmay¹¹ z ne-
návisti predkladajú babské povedačky, a tak si nezaslúžia vieru. Kroniky
predmenovaných sú teda pošpineným papierom a dielo posledného je
jalovým výmyslom. Rozprávajú totiž o tom, čo sa nikdy nestalo, vymýšľajú
mená a deje. Veru hej, nie z hlavy, ale len zo skutkov a pamiatok vzniká
vieryhodný dejepis.

„Ale, veru, sláva vášho národa už celkom zanikla!“

Zanikla, ak môžu zaniknúť živé mená.

Ktoráže reč dala meno Panónii, Uhorsku, ako aj zasneženým hrebeňom

Karpát? Tak aj Belgrad, Vyšegrad, Novygrad, Komárno i Muráň, Siget i Čúvár a vznešený dom Rašky.¹² Zároveň tisíce hradov, položených na vysokých vrchoch, sú pamiatky môjho preslávného národa! Čo znamenajú mená Vesprím, Trenčín, Košice, Trnava, Budín, Zemnica, Kremnica, čo Bystrica a Brezno? Čo Zvolen alebo Záhreb, Hradec alebo Lipsko, Drážďany, čo hlása Sirmia svojimi zrúcaninami? Akou rečou zaznieva Tokaj, Zemplín, Debrecín, Segedin, Arad alebo Makov, to je známe Slovanovi. Ani názvy „nádorispán“ alebo „vojvoda, bán, išpán, pristald“¹³ nedávajú bezduchý zvuk. Aj to bol Slovan, kto dal vznešené meno Rákoš poliam starých Maďarov.

„Ale ty, Slovan, chceš prednášať deje svojich predkov? Potomci sa nemôžu pýšiť tou slávou. Veď Svätopluk za bieleho koňa predal svoje krajiny Maďarom, ktorí vládnu vo vašich zemiach.“

Je to mrzká bájka, lebo za pekného koňa ani žiaden hlupák nepredá svoju vec. Svätopluk veru nebol nerozumný, ale múdry panovník, ktorého si ctili ako nejaké božstvo. Tohto svojho panovníka právom nazývali svätým rodom (čo meno Svätopluk i znamená).

Vtrhol rodený Maďar do oných končín, lež tebe, Kriste, Svätopluk vtedy zostal verný. Ak je niečo pravdy na výmysle, verím, že požiadaný kráľ chcel oblažiť tuľákov stálym sídlom. Stalo sa – lež dobrých pánov vyhnali prijatí hostia (na tom sa zakladá celá sláva). No Slovan neskoro pobadal snahy hosťa, lebo naoko lichotivý, v duši bol úskočný. Vierolomný voči nevinným, prepadol zbraňami bezbranného a hosť si rozdelil nena-dobudnuté majetky. Či sa Maďarom páčilo podobné bezprávie potom, keď sami trpeli pod zhubným tatárskym jarmom?

Tento rozsiahly vpád urobil Maďarov víťazmi, no Slovan nikde neprišiel o svoje právo. Lebo hoci opanovali veľkú časť Uhorska, na hranici ich obkľúčil Slovan. Hoci bol víťaz, jednako neprenikol k hraniciam, ktoré Slovanstvo trvale bezpečne ovláda. Alebo, zahnaný z nich, musel vyjsť z krajín a nám vrátiť otcovskú zem.

Hej, zbraňami mocné, no večnými vojnami ničené pokolenie, predsa len kleslo oslabené. Potom si národ Slovanov čoskoro zbraňou vydobyl pôvodné sídla a Maďar proti svojej vôli musel konečne uzavrieť dohodu.¹⁴ Tak sa Slovan s Maďarom spojil v jeden národ, a toto spojenie trvá už skoro tisíc rokov.

Keby ste teraz správne spočítali obyvateľov, verte mi, počet Slovanov by bol väčší. A takto obidva národy, uzavruc pokoj, nazývali sa odvtedy Uhrami. To dostatočne potvrdzuje aj pomenovanie Uhrov, ktoré dal národu slovanský jazyk. Tento názov používal široko rozložený národ, prv než Maďar vkročil do týchto zemí.

Čokoľvek konal tento národ pod svojimi vodcami, z nich celá sláva

prešla na Maďarov. Ale čo od čias Štefana I. vykonal uhorský národ, v tom mali účasť Slovania. V zväzku národov Uhorska svätý kráľ zabránil zmätku zavedením latinskej reči. Toľkým rozličným národom kráľova múdrosť kázala hovoriť latinsky. Tak sa v našich zemiach stala verejnou latinská reč, lež každý národ hovorí svojou materinskou rečou. Teraz sme všetci uhorským národom, a sme jeden národ, kýmkoľvek zostane spoločnou latinská reč.

Zároveň tie isté práva i zákony ustanovil svätý panovník pre svojich Maďarov i pre svojich Sarmatov. Odtiaľ dostatočne vidno, že pod slávnym menom Uhrov sa zvelebujú deje Slovanov i Maďarov. Kdekoľvek sa bojovalo pre blaho vlasti, všade bol spojený Slovan s Maďarom. Obidva národy majú pochovaný výkvet svojej starej šľachty okolo Varny i Moháča. Ak pochybuješ — pozri sa na pôvod veľkého Hunyadyho, vedz, že sa narodil z otca Čecha.¹⁵ On splodil Mateja, ktorého nám svet závidí. Buď pozdravený, sláva, povest, ozdoba Panónie! Pamätaj, že aj vojvodca víťaznej malej ruky menom Zrinski pochádzal z ilýrskeho rodu. Toto tu preto spomínam, lebo Maďarom nič nevadí, že popredných z nich im dalo naše Slovanstvo.

Tomu národu sa páči pohrdáť susednými národmi, on verí, že si Boh obľubuje len jeho. Takto aj židovský národ, najničomnejšie plemeno, nazdáva sa, že je pred všetkými ostatnými najmilší Jehovovi. Hanobí Maďar Slovana, ktorý netrpezlivo odmietajúc znášať ústrky, zapiera sám národ. Odtiaľ sú Kovács, Szirmay, Dugonics, Patacsics i Kubinyi,¹⁶ Slovania, ktorí sa počítajú za Maďarov. Z tej istej príčiny zamlčujú svoje mená Slovania ako Horváth, Németh, Tóth, a podobní. Márne zakrývate svoj pôvod! Mená prezrádzajú Slovanov, lebo Maďari nemajú slovanské mená. Takýmto Slovanmi vzrástol národ skoro už umrtný, sotva komu už známy podľa reči. Ale akokoľvek by Slovan zapieral svoj pôvod alebo by maďarsky hovoril, predsa zostáva Slovanom. Ale nebude úprimným Slovanom, ale je zjavným zradcom svojho národa, hovorím, zradcom.

„Z tejto istej stránky sú mi Slovania profánnym ľudom, lež ani jeden národ nie je bez hlupákov.“

Maďari sa pevne pridržajú svojej reči i slobody a horia láskou k svojej sladkej zemi. Svorní a udatní, i vojny udatne vedúci; je to prvý z mnohých národov. Lež predsa nepatrí sa Maďarom hanobiť Slovanov, veď dali im vzdelanie i svoju vlasť. Čo za prišelec bol Maďar alebo spomedzi koho a odkiaľ prišiel? Prosím uvažuj o tom nepredpojate.

Prišiel on nevzdelaný, zanechal neplodnú zem — tu našiel už vzdelaný ľud i obrobenú pôdu. Zamenil stany za pevné domy, za hrady biedne tábory a chatrče. Núdzny tu našiel podporu, nahý rúcho, hlad krotil chlebom a smäd čistým vínom. Na akých koňoch sa viezol, keď sa sem vrátil?

Poučí o tom to sarmatské slovo „magarac“.¹⁷ Obohatil si maďarskú reč domácimi slovanskými, tak nespočetnými slovami, reč, ktorá sa takto rozmnožená páči.

Tu by sa mohlo uviesť veľké množstvo slov, ale obmedzím sa len na stovku. Hála, király, megye, bánya, vidék, szoba, pénz, kapa, padlás, oszlop, abrak a abrosz, asztal, ablak, kasza, kulcs. Konyha, takács, köpönyeg, posztó, káposzta, gereblye, ďalej borona, szalonna, pózna, szekerce, ruha. Udvar, ugar, parlag, péntek, zatým szerda, csütörtök, aj szalma, széna, pince, kalitka, határ. Kocsma, pokróc, pecsenye, zab, pitvar, puszta a dolog, párna, hab, asztal, acél, zabola, deszka, guzsaly, dajka, kovász, abroncs, mérték, szita, rosta, beretva, kő, szám, gúzs, patkó, pálca, kemence, palack; sztrázsa, palást, kolbász, bárány, bika, szoknya, barázda, szomszéd, könyv, béles, vella, lapocka, barát. Mészáros, kalapács, pálinka, pelenka a kovács, szolga, kalász, zászló, vacsora, tönköl, ebéd. Lapta, lapát, jászol, vitéz, taroh a ešte karácsony, példa, cseléd, zálog, rabota, tömlőc, inas.¹⁸

Prečo by som ja vyratoval vo verši šesťsto slov, ktoré sa otcovia Maďarov naučili od Slovanov? O prevzatiach, za ktoré vďačí Maďar Slovanovi, viac než dostatočne poučuje celý tento výpočet.

No, priznávam sa, že slovanská reč rovnako oplýva gréckymi, ako aj latinskými a nemeckými slovami. A keby aj nemala slovanská reč dosť prevzatých slov, jednako bude dostatočne vzdelaná a bohatá. Naše Slovanstvo neopovrhne tými, ktorí prospeli našej reči ako učítelia, lež si ich vďačne uctieva. A veru keby Maďar vrátil od Slovanov prevzaté slová, iste by nevedel hovoriť.

Ani jeden rozumný človek nebude zazlievať Maďarom, veď keď aj nikomu inému, ale im by mohla byť vernou učiteľkou slovanská reč. A jednako ubližuje tejto nežnej, ktorej môže ten národ (dobře živený) ďakovať za svoj veľký prospech ako svojej pestúnke. Ustúpte, vy, od zlosti ostarení, prestaňte osočovať: či vám hádam bola Slávia krutou učiteľkou?

Bola to krutá učiteľka, keď učila správnym mravom a bola umná učiteľka úcty pravého Boha. Odvtedy sa Slovanom zaskvelo obživujúce svetlo vždy spasiteľného evanjelia. Totiž z úst svätého Pavla čerpali starí Ilýri¹⁹ sväté posolstvá večného Boha. Slávia potom pestovala na jeho slávu ostatné slovanské sestry svetlom spásonosnej viery. Odvtedy, v štvrtom storočí, už mala Sirmia svojich predstavených, ako aj stará Mursia.²⁰ Teda čisté svetlo Kristovo neprišlo k Slovanom z Ríma, ale z Východu.

Od čias Karola prímenom Veľkého začal Rím prevádzať na svoju stranu. V Uhorsku od čias Ludovíta I. podporoval Rím u Slovanov odvrátenie od zvyčajných obradov.

Mohol by si namietaf, či sa Slovan učil od Mađara? Popieram, lebo poznáme národy hovoriace slovanským jazykom, s ktorými Mađar sotva kedy mal styky, a veru desať storočí žil spolu so Slovanmi. Nad to Slovan z povahy vecí bral mená, ktoré sú Mađarovi zvukom bez zmyslu.

Alebo je dobre podložený môj dômysel: je to kumánska reč, ktorú Mađar pokladá za svoju. Lebo veď história učí, že sú Mađari, Magori, Ugri a Ugari jedným národom. Predsa všetkých týchto súčasných historici nazývajú Sarmatmi, a na to isté poukazujú i slovanské mená. Nemožno veriť, že taký veľký národ by bol mohol používať takú chudobnú reč.

Králi Uhorska uprednostovali Kumánov, ako o tom poučujú niektoré zo starých listín. Veď ich pred ostatnými občanmi uprednostovali význačnými právami v lone krajiny. Toto uprednostovanie vrátilo tomuto národu aj zvučný jazyk, ktorý sa takto stal dvorným. Podľa kráľovho príkladu veľmoži a šľachta uviedli do svojich dvorov túto reč. Lud, takto povzbudený, aby sa zapáčil svojim pánom, a s Kumánmi pomiešaný, naučil sa novú reč. Lež biednu reč, o ktorej tak myslím, že obsahovala sotva tisíc kmeňových slov.

V mađarskej reči je slovanské jadro, ale majúce lahodnú skýtsku škrupinu. Čo zmôžu pritom príklady popredných mužov, dostatočne dokazujú český aj náš uhorský národ. Lebo veď Česi a Uhri za panovania slávneho Jozefa²¹ hovorili skoro už nemeckou rečou. A bezpochyby v tom čase boli mnohí takí, ktorých Patacsics neskôr napodobňoval. Zakázal svojim poddaným slovanskú reč a nútil Slovanov hovoriť mađarskými ústami.

Hľa, Mađari idú po stopách prastarých predkov, keď teraz uvádzajú svoju reč do všetkých úradov.²² Hoci sa učenlivému Slovanovi páči ich reč, teraz nanucovaná reč stráca svoj pôvab.

Komu sa tak páči, nech nadáva horlivým Slovanom, no ja nezapriem, že som Slovanom.

Editorské poznámky

¹ Rumunmi. Valach bol starší, teraz už nepoužívaný tvar ich mena.

² Pod Belom a Ladislavom mohol autor myslieť na uhorských kráľov toho mena. Prokopom je asi husitský vojvodca Prokop Veliký. Ljudevit je asi Ljudevit Posavski, chorvátsky bán, ktorý začal zoskupovať juhoslovanské kmene na boj proti Frankom.

³ Zvláštne je, že autor z tohto výpočtu vynecháva Slovákov, kým do výpočtu zaraďuje Moravanov, Bosniakov a Istranov.

⁴ Z výpočtu obstoí len rovnica Venedi = Slovania.

⁵ Pomýlená téza.

⁶ Myslí sa na tzv. Privilegium pro Slavis (pre Slovanov), nejasné falzum.

⁷ Tzv. rímske šiance v Báčke.

⁸ Porovnaj o nich menný register.

⁹ Anonymus Belae regis Notarius (Bezmenný notár kráľa Belu), stredoveký uhorský kronikár. Veľmi lichotil Maďarom vo svojom diele.

¹⁰ Porovnaj o ňom úvodnú štúdiu.

¹¹ Anton Szirmay (1747–1812), maďarský politik (liberál) a spisovateľ.

¹² Raška je stredoveké Srbsko. „Vznešený dom Rašky“ je zrejme dynastia Nemanjovcov. Z nej pochádzal cár Dušan Silný (pan. 1336–1356), za ktorého dosiahlo Srbsko najväčší rozkvet a najrozsiahlejšie územie.

¹³ Maď. meno niekdajšieho uhorského palatína je skutočne slovanského pôvodu. Podobne aj ostatné štyri názvy (išpán = župan). Pristald je známy ako pristav v juhoslovanskom práve.

¹⁴ Autor sa tu zastáva zmluvnej teórie, ktorú autori našich obrán z 18. stor. stavali proti maďarskej podmaniteľskej teórii.

¹⁵ Ján Hunyady urobil rýchlu kariéru za kráľa Žigmunda, preto ho (neprávom) pokladali za jeho nemanželského syna.

¹⁶ Porovnaj menný register.

¹⁷ V skutočnosti je to srbochorvátske slovo a znamená – somár. Rohonyi ho dával do súvisu s Maďarmi aj preto, aby taktó vyvracal nechutnú bájku o bielom koňovi, za ktorého vraj Svätopluk predal svoju ríšu, ale aj preto, lebo „magarac“ vzdialene sa ponáša na „Maďar“.

¹⁸ Chvála, kráľ, medza, baňa, vidiek, izba, peniaz, motyka (kopat), povala, stĺp, obrok, obrus, stôl, oblok, kosa, kľúč. Kuchyňa, tkáč, kepeň, postav, kapusta, hrable, brána, slanina, žrd, sekerka, rúcho. Dvor, úhor, prieloh, piatok, streda, štvrtok, slama, seno, pivnica, klietka, chotár. Kréma, pokrovec, pečeňa, ovos, pitvor, pustá, dlh, perina, pena, stôl, oceľ, zubadlo, doska, kužeľ, dojka, kvas, obruč, miera (merfuk), sito, hrdza, britva, kameň, číslo, podkova, palica, pec (kamenica), fľaša; stráža, plášť, klobása, baran, býk, sukňa, brázda, sused, kniha, koláč (bialoš), vidly, lopatka, mních (brat). Mäsiar, kladivo (klopáč), pálenka, plienka, kováč, sluha, klas, zástava, večera, tenkeľ, obed. Lopta, lopata, jasje, hrdina (víťaz), tvaroh, Vianoce (kračún), príklad, sluha (čeľaď), záloh, robota, temnica, sluha (junoš). (K terajšiemu významu slov som niekde dodal v zátvorkách pôvodné slovanské slová – tak, ako sa chápali za Rohonyiho čias – pričom možno spomenúť, že z vypočítaných slov len o dvoch-troch neskoršie bádanie zistilo, že nie sú slovanské.)

¹⁹ Ilýrov pokladal Rohonyi (ako aj mnohí iní, ešte aj dosť dlho po ňom) za Slovanov.

²⁰ Dnešná Mitrovica a dnešný Osijek v Juhoslávii.

²¹ Narážka na germanizáciu za Jozefa II.

²² Narážka na zák. čl. 4/1805. (Porovnaj o ňom úvodnú štúdiu.)

